

pedagogichni problemy fizychnoi kultury (fizychna kultura i sport). 4(163), 119-125. [https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2023.04\(163\).23](https://doi.org/10.31392/NPU-nc.series15.2023.04(163).23) [in Ukrainian]

33. Hryban, H. P., Demianchuk, V. S. Udoskonalennia protsesu fizychnoi pidhotovky veslualnykiv na etapi poperednoi bazovoi pidhotovky [Improving the process of physical training of rowers at the stage of preliminary basic training]. *Sportyvna nauka*. 2022. S. 22-33. [in Ukrainian]

DOI: [https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.1\(173\).29](https://doi.org/10.31392/UDU-nc.series15.2024.1(173).29)

УДК: 378.016:796.01

Слухенська Р.В.
кандидат педагогічних наук, доцент
Буковинський державний медичний університет, м. Чернівці
Гауряк О.Д.
кандидат педагогічних наук, доцент
Чернівецький національний університет ім. Ю. Федьковича,
м. Чернівці
Письменна Л.В.
викладач-методист
Чернівецький медичний фаховий коледж, м. Чернівці
Бамбурак В.Б.
викладач
Чернівецький медичний фаховий коледж, м. Чернівці

ФІЗИЧНА КУЛЬТУРА ЯК ЕЛЕМЕНТ ФОРМУВАННЯ ЛІДЕРСЬКИХ ТА УПРАВЛІНСЬКИХ КОМПЕТЕНЦІЙ У ЗАКЛАДАХ ВИЩОЇ ОСВІТИ

У статті висвітлено особливості формування управлінсько-лідерських якостей на заняттях з фізичної культури в закладах вищої освіти. Встановлено, що якість здобуття компетенцій організаційно-управлінського виміру залежить від синергії антропологічних, природних, соціальних та технологічних ресурсів освітнього кластеру. Сучасні методики в сегменті фізичного виховання трансформують складники управлінського досвіду: з одного боку – довершуючи намагання уніфікувати управлінську парадигму; а з іншого боку – суттєво збільшує кількісні показники індивідуальних рис управлінської активності. Отже, сучасна управлінська модель відзначається гнучкістю та динамічністю, що призводить до зміни принципів підготовки здобувачів в процесі фізичного виховання. Парадигма управління в глобальному світі зосереджена на допученні інноваційних елементів, які супроводжують фізичну підготовку здобувача вищої освіти та набувають ваги в соціокультурному житті суспільства.

Ключові слова: фізичне виховання, фізична культура, лідерські якості, управлінська активність.

Slukhenska R.V., Hauriak O.D., Pismenna L.V., Bamburak V.B. Physical culture as an element formation of leadership and management competences in institutions of higher education. The article highlights the peculiarities of the formation of managerial and leadership qualities in physical education classes in institutions of higher education. It has been established that the quality of acquiring organizational and managerial competences depends on the synergy of anthropological, natural, social and technological resources of the educational cluster. Modern methods in the segment of physical education transform the components of management experience: on the one hand - completing efforts to unify the management paradigm; on the other hand, it significantly increases the quantitative indicators of individual features of managerial activity. Therefore, the modern management model is characterized by flexibility and dynamism, which leads to a change in the principles of training students in the process of physical education. The management paradigm in the global world is focused on the inclusion of innovative elements that accompany the physical training of a higher education student and gain weight in the socio-cultural life of society.

Keywords: physical education, physical culture, leadership qualities, managerial activity.

Постановка проблеми. Перед науково-педагогічною спільнотою постало питання проаналізувати потенціал парадигми фізичної культури у процесах набуття управлінського досвіду та лідерських якостей здобувачами вищої освіти. У сучасному соціокультурному просторі постала нагальна необхідність корелювати фізичну, моральну та ментальну підготовку людини до активності в динамічному та конкурентоспроможному середовищі. Глобалізаційні процеси потребують актуалізації всіх аспектів потенціалу людини, які дозволять їй реалізуватися в професійній діяльності. Фізична культура в цьому контексті спроможна забезпечити такі професійні компетенції для майбутнього фахівця:

- стійкість до бурхливого цивілізаційного та суспільного розвитку;
- мобільність як спроможність швидко реагувати на проблеми в контексті постійних та перманентних змін в суспільстві, державі, професійному середовищі;
- динамічність як здатність використовувати нестандартні рішення при вирішенні проблемних ситуацій;
- ініціативність при прийнятті індивідуальних рішень та рішень управлінського характеру;

- відповідальність як прояв усвідомлення своєї активності та розуміння її наслідків.

У процесі фізичної підготовки людини актуалізується значна кількість якостей, які потенційно можуть сформувати чіткі управлінські та лідерські компетенції. Тому особлива увага повинна приділятися методологічним та практично-орієнтованим сегментам фізичного виховання в закладах вищої освіти.

Аналіз літературних джерел. У сучасному науковому дискурсі проблема управління та лідерства є актуальною та затребуваною в контексті викладання дисциплін суспільно-гуманітарного кластеру. Фізичне виховання покликане гартувати риси стійкості, витривалості, амбіційності. Такі риси активно досліджуються в науково-педагогічних розвідках, присвячених кластеру фізичної освіти.

Потенціал фізичного виховання у формуванні соціально важливих компетенцій у здобувачів вищої освіти висвітлено в дослідженні Борейко [2]. Важливим для поточної розвідки є аналіз праць, які присвячені формуванню лідерських якостей [3].

Фактор педагогічної майстерності у набутті студентами управлінських та лідерських навичок в ході фізичної підготовки вказано в роботі Акімової [1]. Dahesh et al. [6] провели детальний аналіз наукової літератури щодо питання еволюції управлінської активності в системі освіти, що дозволяє визначити вектори системи фізичного виховання в формуванні відповідних професійних компетенцій.

Зазначається, що інноваційні інформаційно-технологічні принципи сприяють удосконаленню програмних елементів фізичної підготовки в закладах вищої освіти. Водночас, виникає багато занепокоєнь щодо впливу ІКТ на систему фізичної підготовки [10].

Мета статті полягає у висвітленні теоретико-методологічних настанов для формування парадигми фізичного виховання у закладах вищої освіти, яка відповідатиме вимогам та викликам сучасного соціокультурного простору. Завданням наукової розвідки є розробка теоретико-методологічних та світоглядно-ментальних настанов для забезпечення навичок, які набуваються здобувачами вищої освіти в ході освоєння дисциплін з фізичного виховання та підготовки.

Виклад основного матеріалу дослідження. Управлінсько-лідерські настанови визначають ключові практично-орієнтовані процеси, які стосуються керівництва людськими, виробничими чи технологічними ресурсами. Сучасні тенденції соціокультурного розвитку сприяють процесу уніфікації управлінського досвіду та універсалізації лідерських якостей.

Фізичне виховання та спорт визначені одними з ключових сегментів, в яких розвиваються лідерських якостей та управлінських здібностей. Для розвиненого західного суспільства фізичне виховання молоді [7] покликане допомогти молоді реалізувати свій потенціал в аспекті набуття здатності керувати мікро- та макро соціокультурними процесами.

Варто зауважити, що управлінська діяльність – це не лише практично-орієнтовані кроки керівного характеру. Якщо розглядати управління з глобального ракурсу, то тут концентруються такі аспекти як: підпорядкованість, субординація, керованість процесами та керованість людьми тощо. Kougula et al. [8] наголошують, що «мистецтво управління» є ключовим параметром ділової поведінки, оскільки виконує стабілізуючу та нормативну функцію. Регулювання визначає природу управлінської активності, що актуалізує потребу суб'єктивнимірному складника.

Розглядаючи проблему менеджменту та публічного управління в контексті глобалізації, не варто концентрувати увагу виключно на структурі, організації роботи чи інші кількісні показники. Людиновимірність системи управління також займає важливу нішу в сучасних глобальних тенденціях розвитку суспільства. За прикладом інноваційних трансформацій науково-технологічного виміру, можна простежити тенденцію до збереження винятковості людини в усіх процесах. У системі управління тривалий час здійснювалися спроби максимально мінімізувати вплив суб'єктивного фактору на прийняття рішень. Проте, як вказують реалії, відповідальність керівника зберігає екзистенційні сенси в управлінській роботі та не може бути замінена сукупністю алгоритмів чи кількісних характеристик.

McConnell, Hart [9] наголошують на світоглядно-ментальному результаті неефективності управління, яке формується у суспільній думці. При цьому формується стійкий стереотип бездіяльності саме керівного кластеру. Система управління охоплює не лише безпосередню роботу менеджменту чи публічного керівництва вже в конкретних сферах суспільної діяльності. Сучасна синергетична модель управління передбачає формування розуміння функціонування всіх суб'єктів: керівників, підлеглих, стейкхолдерів, нейтральних осіб. У такій парадигмі особливо важливу роль відіграє система освіти зі знаннями та навичками управлінського характеру, яких набувають фахівці [11].

Виокремлення індивідуальних якостей фахівця є потужним трендом сучасної соціокультурної парадигми. Людина, яка окрім суто професійних навичок володіє лідерськими якостями, має значно більше шансів на успішність в кар'єрі, процесі співпраці з колегами, досягненню балансу між професійним та особистим життям. Доволі багато вказаних концептів перегукуються з аспектами, які відпрацьовуються в активному сегменті фізичного виховання. Фізична культура досить часто асоціюється з концептами спортивної боротьби в різноманітних аспектах:

- в індивідуальних проявах фізичної активності, коли потрібно чітко розподілити власні сили, підготуватися ментально та фізично до певної соціокультурної активності, зберігати волю в процесі досягнення результату, проявляти стійкість та гнучкість у зв'язку з внесенням змін та непередбачуваних обставин;

- в колективному вимірі фізичної культури, коли потрібно згуртувати колектив, забезпечити динаміку активності в ході діяльності, організувати безперервність та оперативність комунікації між учасниками, здійснювати підтримку колегам в ході виконання завдання.

Сучасна управлінська система змушена розробляти алгоритми для свого функціонування в різних інтерпретаціях, залежно від поточних чи потенційно-можливих соціокультурних реалій. У сучасному світі особливо цінується гнучкість управлінської системи, коли зберігається екзистенційно-цільовий складник, водночас, структурно-організаційний формат трансформується відповідно до зовнішніх умов.

Ключовими концептами управлінської активності у кризових чи форс-мажорних ситуаціях є: пізнання, комунікація, координація та контроль [5]. Для досягнення цих складників управлінська модель повинна оперувати актуальними механізмами та інструментами, які будуть ефективними у глобальному масштабі.

Фізичне виховання сприяє формуванню вказаних концептів:

- актуалізація пізнавальної активності передбачає в ході фізичного гартування визначити оптимальні шляхи для вирішення завдань;
- комунікація під час змагальної активності на заняттях з фізичного виховання формує амбіційність та здатність керувати ситуацією в ході протистояння;
- координація як прояв гнучкості, який у фізичному вихованні виражений здатністю тримати темп, змінювати ритм, комбінувати ресурсами;
- контроль передбачає оперативну оцінку ситуації та можливість вносити зміни без відхилення від цілей активності.

Залучення технологій та цифрового простору до систем управління різних рівнів та типів викликає зрозуміле занепокоєння у науковій спільноті. Зокрема, Reis et al. [10], аналізуючи потенційне впровадження штучного інтелекту та інших інноваційних ІКТ-елементів, відзначають широкий спектр нових можливостей для реалізації успішної моделі керівництва. Проте, крім переваг, очевидними є загрози, пов'язані з елімінацією безпосередньої участі людини в процесі управління. Для дисциплін кластеру фізичного виховання такі реалії неприпустимі. Об'єктивізація управлінської активності є складним та неоднозначним питанням, яке не варто ототожнювати з позитивними показниками такої ж об'єктивізації в науково-технологічному вимірі. Втрата людиновимірності процесу управління сприятиме результату в кількісних показниках, проте може втратити цільове призначення управлінської свідомості (причому, як для керівників, так і для підлеглих).

Розглядаючи проблему менеджменту та публічного управління в контексті глобалізації, не варто концентрувати увагу виключно на структури, організацію роботи чи інші кількісні показники. Людиновимірність системи управління також займає важливу нішу в сучасних глобальних тенденціях розвитку суспільства. За прикладом інноваційних трансформацій науково-технологічного виміру, можна простежити тенденцію до збереження винятковості людини в усіх процесах. У системі управління тривалий час здійснювалися спроби максимально мінімізувати вплив суб'єктивного фактору на прийняття рішень. Проте, як вказують реалії, відповідальність керівника зберігає екзистенційні сенси в управлінській роботі та не може бути замінена сукупністю алгоритмів чи кількісних характеристик.

Висновки. Фізична активність та фізичне здоров'я повинні позиціонуватися як невід'ємні складники, які необхідні для реалізації потенціалу людини, громадянина, соціально-економічного члена суспільства. Сучасна парадигма управлінської активності передбачає актуалізацію гнучкості та динамічності якостей та навичок фахівців в усіх сферах суспільної діяльності. Фізичне виховання має необхідний потенціал для світоглядно-ментальної та практичної підготовки здобувачів вищої освіти.

Фізична культура, окрім тренування людського організму та сприянню адаптації людини до нових умов життя та професійної діяльності, розвиває індивідуальні якості стійкості, амбіційності та витримки в складних ситуаціях. Управлінські якості набуваються з досвідом, проте наявність належної підготовки та навичок суттєво оптимізує процес формування лідера.

Перспективи подальших досліджень. Vannikova [4] пропонує використовувати методологію прогнозування та моделювання потенційних управлінських моделей. Це дозволяє узгоджувати робочі навчальні плани та програми з фізичного виховання в контексті кореляції з глобальними тенденціями, які є актуальними в теперішньому часі та в короткостроковій перспективі. Варто працювати над розробкою чітких уніфікованих теоретико-методологічних настанов для формування цілісної концепції фізичної культури. У системі вищої освіти такий тренд повинен забезпечуватись інноваційними освітніми програмами з фізичного виховання, які забезпечуватимуть ефективну підготовку студентів.

Фізичне виховання повинно не обмежуватися фізичною підготовкою та морально-духовною підтримкою лідера-управлінця. Перспективний напрям управлінської парадигми передбачає синергетичний підхід до формування якостей лідера. Це означає, що фізичне виховання в системі вищої освіти постійно перетинатиметься з іншими фундаментальними та гнучкими навичками здобувача.

У ході фізичної підготовки в системі вищої освіти повинні чітко враховуватися можливості людини та розглядатися шляхи, які підвищуватимуть фізичну та морально-духовну стійкість майбутнього фахівця. Такі світоглядно-ментальні настанови дозволяють сформувати у студента лідерські якості та уявлення про управлінську активність як в ціннісно-цільовому аспекті, так і в практично-функціональному прояві. Забезпечити таку синергетичну концептуальність лідерства можна лише поєднуючи навчально-педагогічну діяльність з фізичного виховання із іншими елементами фахової підготовки (як фундаментальних дисциплін, так і предметів, які формують кластер soft-skills).

Література

1. Акімова О. Зміст педагогічного менеджменту у ході формування організаційних умінь студентів закладів вищої освіти. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*, 2019. № 63. С. 5–10. Режим доступу: <http://repository.khpa.edu.ua/jspui/handle/123456789/251>

2. Борейко Н. Потенціал фізичного виховання щодо формування компетенцій у студентів технічних вузів. *Науковий часопис Національного педагогічного університету ім. М. П. Драгоманова*, 2019. № 3К. С. 97–100. <https://repository.kpi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/0b2d42e8-bb53-43d5-b727-bb37f08691d7/content>

3. Жембровський С., Федоренко О., Міласв О., Мартиненко О., Воронін А. Формування лідерських компетентностей здобувачів вищої освіти засобами фізичного виховання. *Інноваційна педагогіка*, 2020. № 25. С. 153–157. <http://elar.tsatu.edu.ua/handle/123456789/11936>

4. Bannikova K. To the question of migration of capital and labor force of Ukraine: forecast of future trends. *Futurity Economics&Law*, 2022. № 2. P. 32–41. <https://doi.org/10.57125/FEL.2022.06.25.04>
5. Comfort L., Kapucu N., Ko K., Menoni S., Siciliano M. Crisis Decision-Making on a Global Scale: Transition from Cognition to Collective Action under Threat of COVID-19. *Public Administration Review*, 2020. № 80. P. 616–622. <https://doi.org/10.1111/puar.13252>
6. Dahesh M., Tabarsa G., Zandieh M., Hamidizadeh, M. Reviewing the intellectual structure and evolution of the innovation systems approach: A social network analysis. *Technology in Society*, 2020. № 63. <https://doi.org/10.1016/j.techsoc.2020.101399>
7. Gould D., Voelker D. Enhancing Youth Leadership Through Sport and Physical Education. *Journal of Physical Education, Recreation & Dance*, 2012. № 83. P. 38–41. <https://doi.org/10.1080/07303084.2012.10598828>
8. Kourula, A., Moon, J., Salles-Djelic, M.-L., & Wickert, C. New Roles of Government in the Governance of Business Conduct: Implications for Management and Organizational Research. *Organization Studies*, 2019. № 40. P. 1101–1123. <https://doi.org/10.1177/0170840619852142>
9. McConnell, A., Hart, P. Inaction and public policy: understanding why policymakers "do nothing". *Policy Sciences*, 2019. № 52. P. 645–661. <https://doi.org/10.1007/s11077-019-09362-2>
10. Reis J., Santo P., Melao N. Impacts of Artificial Intelligence on Public Administration: A Systematic Literature Review. *14th Iberian Conference on Information Systems and Technologies (CISTI)*, 2019. P. 1–7. <https://doi.org/10.23919/CISTI.2019.8760893>
11. Tychieva, N., Xudoyorov, R. Problems of innovation management in the higher education system. *Web of Scientist: International Scientific Research Journal*, 2022. № 3. P. 155–164. <https://doi.org/10.17605/OSF.IO/4RXJ9>

Reference

1. Akimova, O. (2019). Zmist pedahohichnoho menedzhmentu u khodi formuvannia orhanizatsiinykh umin studentiv zakladiv vyshchoi osvity [The content of pedagogical management during the formation of organizational skills of students of higher education institutions]. *Pedahohika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh – Pedagogika formuvannia tvorchoi osobystosti u vyshchii i zahalnoosvitnii shkolakh*, 63. 5–10. Retrieved from: <http://repository.khpa.edu.ua/jspui/handle/123456789/251>
2. Boreiko, N. (2019). Potentsial fizychnoho vykhovannia shchodo formuvannia kompetentsii u studentiv tekhnichnykh vuziv [The potential of physical education for the formation of competencies in students of technical universities]. *Naukovyi chasopys Natsionalnoho pedahohichnoho universytetu im. M. P. Dragomanova – Scientific journal of the National Pedagogical University named after M. P. Dragomanov*, 3K, 97–100. Retrieved from: <https://repository.kpi.kharkov.ua/server/api/core/bitstreams/0b2d42e8-bb53-43d5-b727-bb37f08691d7/content>
3. Zhebrovskiy, S., Fedorenko, O., Milaiev, O., Martynenko, O., Voronin, A. (2020). Formuvannia liderskykh kompetentnostei zdobuvachiv vyshchoi osvity zasobamy fizychnoho vykhovannia [Formation of leadership competencies of students of higher education by means of physical education]. *Innovatsiina pedahohika – Innovative pedagogy*, 25, 153–157. Retrieved from: <http://elar.tsatu.edu.ua/handle/123456789/11936>
4. Reis, J., Santo, P. E., & Melao, N. (2019). Impacts of Artificial Intelligence on Public Administration: A Systematic Literature Review. *14th Iberian Conference on Information Systems and Technologies (CISTI)*, 1–7. <https://doi.org/10.23919/CISTI.2019.8760893>
5. Dahesh, M. B., Tabarsa, G., Zandieh, M., & Hamidizadeh, M. (2020). Reviewing the intellectual structure and evolution of the innovation systems approach: A social network analysis. *Technology in Society*, 63. <https://doi.org/10.1016/j.techsoc.2020.101399>
6. Bannikova, K. (2022). To the question of migration of capital and labor force of Ukraine: forecast of future trends. *Futurity Economics&Law*, 2(2), 32–41. <https://doi.org/10.57125/FEL.2022.06.25.04>
7. Gould D., & Voelker D. (2012). Enhancing Youth Leadership Through Sport and Physical Education. *Journal of Physical Education, Recreation & Dance*, 83, 38–41. <https://doi.org/10.1080/07303084.2012.10598828>
8. Kourula, A., Moon, J., Salles-Djelic, M.-L., & Wickert, C. (2019). New Roles of Government in the Governance of Business Conduct: Implications for Management and Organizational Research. *Organization Studies*, 40(8), 1101–1123. <https://doi.org/10.1177/0170840619852142>
9. McConnell, A., & Hart, P. (2019). Inaction and public policy: understanding why policymakers "do nothing". *Policy Sciences*, 52, 645–661. <https://doi.org/10.1007/s11077-019-09362-2>
10. Tychieva, N., & Xudoyorov, R. (2022). Problems of innovation management in the higher education system. *Web of Scientist: International Scientific Research Journal*, 3(11), 155–164. <https://doi.org/10.17605/OSF.IO/4RXJ9>
11. Comfort, L. K., Kapucu, N., Ko, K., Menoni, S., & Siciliano, M. (2020). Crisis Decision-Making on a Global Scale: Transition from Cognition to Collective Action under Threat of COVID-19. *Public Administration Review*, 80, 616–622. <https://doi.org/10.1111/puar.13252>